

علی اکبر حسنی

نظری به قوانین جزائی اسلام

(۶)

بهدرء خون کسی باد که اندر همه عمر
فکر و ذکرش همه آنست که خونی ریزد

گناه قتل نفس و مجازات قصاص

کشتن انسانهای بیگناه

قتل در اسلام یکی از بزرگترین گناهان است و برای آن درد دنیا و آخرت کیفر شدیدی مقرر شده است .

اهمیتی که اسلام به مسأله خون و جان انسانها می دهد در هیچ مکتبی نظیر آن را نخواهید یافت .

برای روشن شدن ارزش خون انسانها و سپس مسأله مجازات و قصاص . نگاهی گذرا به قرآن و سنت پیامبر (ص) و امامان (ع) می افکنیم .

قتل نفس در قرآن !

علاوه بر مطالب یاد شده در مقالات پیش، قرآن قتل عمد انسانهای بی گناه را، حرام و عامل خلود در جهنم و عذاب جاویدان آخرت دانسته است . قرآن کریم می فرماید : **وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاءُ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَاعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا (۱)**

۱ - سوره نساء آیه ۹۳

«کسی که مؤمنی را عمدآبکشد ، ۱ - مجازاتش آتش همیشهکی دوزخ است ۳۰۲ - مورد عشم ولعنت خداست ۴ - برای او عذاب بزرگی مهیا شده است !

« وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ الْأَبِلِحَقِّ ... » (۲) نباید انسانی را که خداوند کشتن آنرا حرام کرده است ، بکشید مگر آنکه مستحق مرگ باشد .

تا آنجا که قتل بی گناهی را معادل کشتار همهٔ انسانها دانسته و می فرماید : « وَمِنْ أَجْلِ ذَلِكَ كَتَبْنَا عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ ، مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا ... » (۳) « بدین سبب برای بنی اسرائیل مقرر داشتیم که هر که انسانی را بدون حق قصاص و یا بدون فساد و تباهی در زمین بکشد ، چنانست که همه انسانها را کشته است .

پیامبر گرامی اسلام می فرماید : « قَتْلُ الْمُؤْمِنِ يَعْدِلُ عِنْدَ اللَّهِ زَوَالَ الدُّنْيَا » (۴) « پیامبر گرامی اسلام اهمیت کشتن یک مؤمن بی گناه را معادل زوال دنیا در نزد پروردگار میداند ! و آن حضرت در آخرین حج شکوه مندرش در منا و عرفات پس از گرفتن اعتراف از مردم دربارهٔ حرمت و عظمت روز عرفه و عید قربان در منا و حرمت ماه حج و حرمت مکه و

بعنوان آخرین پیام چنین فرمود :

« أَلَا وَإِنَّ دِمَائِكُمْ وَنَفُوسَكُمْ (وَأَمْوَالَكُمْ) مُحَرَّمَةٌ عَلَيْكُمْ كَحَرَمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا فِي شَهْرِكُمْ هَذَا ، فِي بَلَدِكُمْ هَذَا ... » (۵)

... بدانید که خون شما و جان شما و مال شما بر شما حرام است و ارزش و احترام آن بسان احترام امروز (روز عرفه) و این ماه و این کعبه و خانه خدا در مکه است . (۷)

امام باقر (ع) از پیامبر (ص) نقل می کند که فرمود : اولین حکم الهی در محکمه دادگاه عدل قیامت درباره خون مردم است . (۸)

و امام چهارم (ع) فرمود : قدرت و قوت بازو ، شمارا مغرور نکند که آنرا بخون مردم آغشته سازید زیرا : « فَإِنَّ عِنْدَ اللَّهِ قَاتِلًا لَا يَمُوتُ » : چون قاتل انتقام گیر در نزد خداوند در کمین است که هرگز نمی میرد . پرسیدند آن قاتل کیست ؟ فرمود : آتش جهنم ! ولی با این همه ارزش و احترامی که برای خون مردم قائل است باز مسأله قصاص را مطرح می سازد و آنرا امری لازم و ضروری برای تأمین امنیت جانی و مالی فرد و جامعه و

۲ - اسراء آیه ۳۳ و ۱۱ انعام آیه ۱۵۱ ، فرقان آیه ۶۸

۳ - مائده آیه ۳۲

۴ - التشریح الجنائی فی الاسلام ج ۲ ص ۱۲ و فروع کافی ج ۷ ص ۲۷۱

۵ - ۸۰۷ - فروع کافی ج ۷

سعادت اجتماع می‌داند .

زیرا می‌دانیم همانگونه که ظلم و جنایت و خیانت در اسلام حرام است ، پذیرای ظلم شدن و سکوت در برابرستم ، نیز گناه است و این اصل معروف ناظر به همین نکته مهم و انقلابی است که می‌فرماید : **« الظَّالِمُ وَالْمَظْلُومُ كَالْهُمَا فِي النَّارِ »** ستمگر و ستم‌پذیر هر دو در آتش‌اند . زیرا ستمگر بی‌خاطر ستمی که روا داشته و ستم‌پذیر و مظلوم بی‌خاطر پذیرش ظلم و عدم دفاع در برابر ظالم ، مستحق عقوبت است چون می‌توانسته دفاع کند و نکرده است .

از سوی دیگر ، می‌دانیم که قصاص و تلافی هم باید حدومرزی داشته باشد و چنان نباشد که برای قتل دهها قتل و یابرای تلافی ، از یک قبیله و قافل بی‌حمت انتقام گرفته و باصطلاح **« برای دستمالی قیصریه رابه آتش بکشند ! »** چنانکه در جاهلیت و پیش از اسلام زیاد اتفاق می‌افتاد و حتی هنوز هم در گوشه و کنار و میان پاره‌ای از ملل مرسوم می‌باشد .

پس از یکسومی شود خون مظلوم را نادیده گرفت و به اولیاء مقتول گفت که حق دفاع و قصاص ندارید و باصطلاح حواله قاتل و جانی رابه حضرت عباس (ع) بده ! و با انجیل وار ، توصیه نمائیم که **« اگر بگونه چیت سیلی زدند گو نه راست را هم بگذار !! »** چون اینکار بمعنای میدان دادن به جانیان و مفسدان و باز گذاردن دست آدمکشانست . و نیز پایمال کردن خون بی‌گناهان و بی‌اعتنائی به حس انتقام جوئی و تشریف قلب صاحبان خون است . و این هر دو خطرناک است زیرا اولی موجب هرج و مرج و ناامنی فراوان در اجتماع است و دومی ، نه تنها با نظام عادلانه و حکومت توحیدی قسط و عدل اسلامی ، سازگار نیست ، بلکه با هیچ نظام دموکراسی و مترقی جهان ، سازش ندارد !

پس این منطق ، که خون را نباید با خون شست ، همه جا درست نیست . بلکه در موارد زیادی باید جانی و ستمگر را برای عبرت دیگران ، مکافات داد و او را سر جاییش نشانند و سر خصم به سنگ کوفت ، و جلوی فتنه و فساد و شرش را گرفت : چنانکه امام علی (ع) می‌فرماید :

« رُدُّوا الْحَجْرَ مِنْ حَيْثُ جَاءَ فَالْشَّرُّ لَا يَدْفَعُ إِلَّا الشَّرُّ . . . »

و از دیگر سو ، هم نمی‌شود جلوی تلافی و حس انتقام جوئی را باز گذاشت و سیل خون راه انداخت و حتماً باید آن را مهار کرد و تحت شرایط و ضوابطی در آورد بهمین مناسبت اسلام راه حل عادلانه‌ای بنام قصاص مطرح می‌سازد و در خود کلمه قصاص یکنوع تعادل منظور شده است . و اصولاً قصاص یعنی تعادل . و هر چند بجهاتی این حق را به ولی دم (و حاکم شرع)

می‌دهد و می‌فرماید :

« وَمَنْ قَتَلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيَّهِ سُلْطَانًا فَلَا يَسْرِفُ فِي الْقَتْلِ . . . » (۹)

« اگر کسی مظلومانه کشته شد این حق و سلطه را برای صاحبان دم قراردادیم . . . »
 و در عین حال که چنین حق را برای تشفی دل سوخته و مصیبت دیده خاندان مقتول و
 بخاطر مصالح فردی و اجتماعی دیگر، بآنان داده ، از اسراف در قتل و از خون ریزی بی جا ،
 هم جلوگیری می کند و می فرماید :

« **فَلَا يُسْرَفُ فِي الْقَتْلِ . . .** » پس اسراف در خونریزی و افراط در کشتار نکند ! !

آری تنهائیک قتل بر ابریک قتل و یک عضو در برابر یک عضو ، قصاص می شود چنانکه
 قرآن می فرماید :

« و کتبنا علیهم فیها ان النفس بالنفس والعین بالعین والسن بالسن والجروح قصاص . . . » (۲)
 امیر مؤمنان علی (ع) با آنهمه عظمت مقام و ارزندگی شخصیت که از جهانی والاتر و
 از میاوه‌ها انسان ارزنده تر و برتر بود ، برای قصاص قاتلش در آخرین وصیتش فرمود: انما انا رجل
 واحد فلا یقتل بی الا واحد (۱۱)

نکته مهم تر آنکه قصاص تنها برای تشفی قلب خاندان مقتول نیست بلکه همانگونه در
 شماره‌های پیش گفتیم ، مصالح و منافع عمومی ، و فلسفه اخلاقی و اجتماعی این حکم ، بر مراتب
 بالاتر و مهمتر از اینهاست تا آنجا که انتقام و تشفی در برابر آنها بهیچ شمرده می شود .
 و بهمین جهت است که مسأله اعدام بطور کلی یا اعدام قاتل و جانی در بسیاری از کشورها
 هنوز هم قانونی است . (۱۲)

و حتی اسرائیل این کشور غاصب و صهیونیسم که از کشتار هزاران زن و کودک بی گناه
 فلسطین باکی ندارد ، برای آنکه خود را پیشرفته و متمدن و دمکرات ، جلوه دهد ، نخست
 مجازات اعدام را لغو کرده بود ولی اخیراً جریدنوشتند که مجازات اعدام در سواردی در
 اسرائیل دوباره تصویب شده است ! !
 امام چهارم شیعه قصاص را ، موجب حیات جامعه اسلامی می داند ، و سرحیاتی بودن
 آنرا در ضمن حدیثی چنین بیان می کند :

۱۰- مانده آیه ۴۵

۱۱ - نهج البلاغه مکتوب ۴۷ حضرت به فرزندان عبدالمطلب اخطار می کند که مبادا
 باشعار امیر مؤمنان کشته شد ، دست‌های خود را بخون مسلمانان آغشته سازید ، آگاه باشید
 نباید جز یک نفر آنهم قاتلم کسی دیگری کشته شود !

۱۲ - رجوع شود به مقاله گذشته

«آنحضرت پس از قرائت آیه «وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ . . .» (۱۳) فرمود: «وَلَكُمْ، أُمَّةٌ مُحَمَّدٌ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ لِأَنَّ مَنْ هَمَّ بِالْقَتْلِ فَعَرَفَ أَنَّهُ يَقْتَضِي مِنْهُ فَكَتَبَ لِذَلِكَ عَنِ الْقَتْلِ كَانَ ذَلِكَ حَيَاةً لِذِي هَمِّ بِقَتْلِهِ وَحَيَاةً لِهَذَا الْجَانِي الَّذِي أَرَادَ أَنْ يَقْتَلَ وَحَيَاةً لِغَيْرِهِمَا مِنَ النَّاسِ، إِذَا عَلِمُوا أَنَّ الْقِصَاصَ وَاجِبٌ لَا يَجْتَرُونَ عَلَى الْقَتْلِ، مَخَافَةَ الْقِصَاصِ . !» (۱۴)

« ای امت پیامبر بدانید که قصاص برای شما (و جامعه اسلامی) موجب حیات و زندگی است .

زیرا کسی که درصدد قتل دیگری است و بفهمد که قاتل را هم می‌کشند و از او قصاص می‌کنند ، قهر آرزو فکر شیطانی خود برمی‌گردد و از کشتن منصرف می‌شود . پس در نتیجه ، تشریح قصاص ، نخست باعث حیات کسی است که مورد سوء قصد قرار گرفته بود مانع قتل او می‌شود .

و ثانیاً باعث حیات خود جانی است که اگر طرف را می‌کشت خودش هم قصاص و کشته می‌شد .

ثالثاً موجب حیات دیگران است و برای مردم و جامعه امنیت جانی به ارمغان می‌آورد . زیرا وقتی که مردم دانستند که قصاص واجب است و حتماً اجراء می‌گردد، از ترس قصاص و کشته شدن ، جرأت بر اقدام قتل دیگران ، نخواهند کرد !

(ادامه دارد)

۱۳- ای صاحبان خرد زندگی شما در گرو قصاص است .

۱۴ - وسایل ج ۱۹ کتاب قصاص باب ۱۹ حدیث ۶ ص ۳۸